

Śródka, Andrzej

Wspomnienia pośmiertne : Kazimierz Żórawski (1866-1953)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 333-336

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KAZIMIERZ ŻORAWSKI /1866-1953/

Kazimierz Żorawski urodził się 22.VI.1865 w Szczurzynie koło Ciechanowa w niezamożnej rodzinie chłopskiej Juliusza i Kazimiery z Kamińskich. Po ukończeniu IV gimnazjum w Warszawie studiował matematykę i fizykę w tutejszym uniwersytecie /1884-1888/, a następnie u Mariusa S. Liego w Lipsku i Getyndze /do roku 1892/. U niego też pisał swą pracę na stopień doktora filozofii Uniwersytetu w Lipsku "O pewnem odkształceniu powierzchni" /1891/, poświęconej zagadnieniu otrzymywania jednej powierzchni przestrzeni euklidesowej z drugiej przez zginanie, połączone niekiedy z odbiciem symetrycznym. W pracy tej wykazał Żorawski sposób wyznaczania pełnego układu niezmienników różniczkowych formy ds^2 względem grupy ogólnej i określił liczbę niezależnych dla każdego rzędu oraz obliczył efektywnie kilka takich niezmienników najniższych rzędów, nazywając je niezmiennikami Gaussa.

Wkrótce habilitował się w Szkole Politechnicznej we Lwowie /1892/, a od roku 1893 pracował w Uniwersytecie Jagiellońskim, początkowo jako docent, od roku 1895 jako profesor nadzwyczajny i kierownik I Katedry Matematyki, a od roku 1893 - jako profesor zwyczajny. Pełnił funkcje dziekana Wydziału Filozoficznego /1905/06/, kierownika Katedry Astronomii i Obserwatorium Astronomicznego /1916-1919/, rektora /1917-1918/ i prorektora uczelni /1918-1919/.

Okres działalności w Krakowie należał do wyjątkowo płodnych w życiu Żorawskiego; powstają wówczas wybitne prace głównie z zakresu teorii form i równań różniczkowych. Dużym jego osiągnięciem było udowodnienie, że grupa przekształceń o jednym parametrze, określona układem równań $dx^h/dt = f^h/x^1, \dots, x^h$, ma niezmienniki całkowe każdego stopnia /"O całkach niezmiennych ciągłych grup przekształceń", 1893/ oraz rozwiązanie, za pomocą niezmienników różniczkowych grup przekształceń zachowujących równanie $d^3v/du^3 = 0$, zagadnienia kryteriów przekształcenia równania $d^3y/dx^3 = F/x, y, dy/dx, d^2y/dx^2$ w równanie $d^3v/du^3 = 0$ /"O całkowaniu pewnej kategorii równań różniczkowych zwyczajnych rzędu III", 1899/. Dziedziną, którą szczególnie sobie upodobał była teoria ruchu ośrodka ciągłego i ciała sztywnego. Badając pewne własności linii wirowych ruchu doskonałego i nieściśliwości cieczy, dał w roku 1900 pełne odpowiedzi na pytania, jakie właściwości musi mieć ruch, aby I i II twierdzenie Helmholtza o własnościach wirów pozostało prawdziwe, niezależnie od wszelkich założeń dynamicznych oraz jaka jest wzajemna zależność obu twierdzeń. Podstawą dla skonstruowania przez Ślebodzińskiego tzw. pojęcia Liego, tak istotnego we współczesnej geometrii różniczkowej, była właśnie praca Żorawskiego "O własnościach pewnej całki wielokrotnej, będących uogólnieniem dwóch twierdzeń z teorii wirów" /1902/. Ponadto przedstawił pełny układ niezmienników różniczkowych przestrzeni trójwymiarowej przestrzeni afinicz-

nej /1906/, metodę rozwiązywania zagadnienia niezmienników gięcia, posługując się transformacjami skończonymi /1907-1908/ oraz pewne twierdzenie, zawierające jako szczególny przypadek teorię przestrzeni o koneksji afinicznej /stworzoną później przez Schoutena i Weyla/, ujmując to zagadnienie ze stanowiska teorii niezmienników bez interpretacji geometrycznej różnych wielkości i operatorów.

W roku 1919 przeniósł się do Warszawy, obejmując Katedrę Matematyki Politechniki, a następnie III Katedrę Matematyki Uniwersytetu; na emeryturę z tytułem profesora honorowego przeszedł w roku 1935. W Uniwersytecie Warszawskim wykładał jeszcze przez pewien czas po wojnie.

Najważniejsze prace Żorawskiego z okresu warszawskiego to zwłaszcza "Cztery przyczynki z zakresu kinematyki ciał sztywnych" /1929/ i dwutomowy "Wykład geometrii analitycznej" /1930-1934/, traktujący obszernie m.in. dziedzinę tworów urojonych /wektory, proste, koło urojone itp./ i ich interpretację w dziedzinie rzeczywistej.

Ogółem Żorawski wydał ponad 50 prac z zakresu grup topologicznych, form różniczkowych, niezmienników całkowych, teorii równań różniczkowych i fizyki matematycznej. Większość jego odkryć była jednak dla uczonych zagranicznych nieznaną z powodu publikowania prac głównie w języku polskim i z powodu przesadnej skromności autora, bagatelizującego we wstępach prac najważniejsze ich osiągnięcia. Był członkiem licznych

towarzystw naukowych. W r. 1900 został członkiem korespondentem, a w roku 1916 członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności, w roku 1920 wszedł w skład jej Zarządu jako delegat na ośrodek naukowy warszawski, a w latach 1927-1929 był jej delegatem do Kasy im. Mianowskiego. Członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego był od r. 1920, a zwyczajnym od roku 1929. W latach 1925-1931 pełnił najwyższą godność - prezesa Towarzystwa. Za zasługi naukowe i organizacyjne otrzymał w roku 1932 od Towarzystwa medal ze swą podobizną. Był też członkiem założycielem Akademii Nauk Technicznych /1920/, członkiem korespondentem Towarzystwa Geograficznego w Peru /1930/ i członkiem tytularnym Polskiej Akademii Nauk /1952/.

Profesor Kazimierz Żorawski zmarł 23.I.1953 w Warszawie.

Andrzej Śródka